

egy szakmunka bő idézetein s az ezekkel való polémián építi fel gyakran a könyv pozitívumát; egyrészt a tárgyalás ezen módja a lehető legfárasztóbb, másrészt kénytelen sok fölösleges terhet cipelni magával. Számos helyen a pædagogusok legközönségesebb hibájába esik: általánosságban mozgó s magától értetődő tanácsokat ad. Egyszer már maga is megsokalja: *this statement sounds absurdly commonplace.*

Dr. Kornis Gyula.

*

Pædagogiai program-értekezések.

Mielőtt a mult évek szokásait követve áttérnék az 1907/8. évi középiskolai értesítőkbén megjelent értekezések egyenkénti ismertetésére, legyen szabad néhány általános megjegyzést előre küldenem.

Kétségtelen dolog, hogy napjainkban a gyermek lelkének megismerésére és megértésére irányuló törekvés, a gyermektanulmányozás, s ennek fontos eredményei a középiskolák oktatására is nagy hatást gyakorolnak. Kitűnik ez abból, hogy a középiskolák tanárai nem zárkóznak el azon új módszerek elől, melyek pædagogiai és lélektani igazságokon fölépülve, fényesen beváltak. Csak egy példára hivatkozom, a modern s latin nyelvek tanításában megnyilatkozó új eljárási módokra. (Direkt módszer, Dent-féle angol-latin olvasókönyv.) Mindez újabb módszerek gondolkodásra bírják a tanárokat, s érdeklődésüket pædagogiai kérdések iránt ébren tartják. Elvezetik őket az elméleti pædagogia és lélektan tudományához. Nem elégszenek meg csak gyakorlati úton kifejtett tevékenységükkel, hanem igyekeznek megvilágítani és megvizsgálni azt a kérdést is, hogy a középiskoláinkban általánosan követett tanítási módok és célok megfelelnek-e a gyermek és ifjú képességeinek? Megvan-e a szükséges harmonia a kettő közt, s ha nincs, mi ennek az oka? Azt hiszem, ez magyarázza meg, mért foglalnak el legtöbb helyet a mult évi értesítőkbén az általános pædagogia és lélektan köréből vett értekezések. Sokan az értekezések frői közül el-elmélyednek egy pædagogiai probléma vagy lélektani jelenség vizsgálatában, hogy az eredményeket felhasználhassák tanítványaik mennél igazabb megértésére és tudatosabb tanítására és nevelésére. Ebből természetesen nagy haszon háramlik a pædagiára mint tudományra, másrészt az ifjúság nevelésére is. Amaz gazdagszik, értékben növekedik, emez tervszerűbb és intenzívebb lesz.

Ez az egyik feltűnő jelenség. A másik szintén igen érdekes jelenség, hogy szokatlanul sok értekezés szól a család és iskola viszonyáról. Ennek okát mai társadalmi életünk viszonyaiban látom. A szülők a nevelés munkáját, ha nem is egészen, de nagyrészt az

iskolára bízzák. Ez helyes is, csakhogy az iskola a mai keretek között a vele szemben támasztott sok és nehéz feladat közepette e munkát teljes sikerrel egymaga elvégezni minden erőfeszítése dacára képtelen. Látva ezt a szülők a mai ideges világban, vajmi könnyen nyilatkoznak elítélőleg az iskoláról, módszeréről, a neveléséről stb. Innét a sok támadás, a nagy elégedetlenség a középiskolával szemben. A támadások visszautasítása még nem gyógyítja a bajokat. Érzik és tudják ezt a tanárok. Ezért igyekeznek a szülőket felvilágosítani, hogyan neveljék gyermekeiket otthon, s miként segíthetik az iskolát munkájában. Ez azonban sokkal nehezebb, mint első tekintetre látszik. A nehézség a tanulók *egyéniségében* s a szülői ház, környezet sokféleségében rejlik. Általános elveket felállítani lehet ugyan, melyek bizonyos fokig minden tanuló nevelésére irányadók lehetnek, de az eljárás a tanulók különféle egyénisége szerint igen is eltérő. A tanár nagy szolgálatokat tehet a családoknak útbaigazításaival, de igyekezék, hogy ezek mindenkor a helyzethez illők s főleg *tudatosak* legyenek. Természetes, hogy ez ismét megköveteli az önművelést, pädagogiai és lélektani kérdésekben a tájékozottságot, s nagy szeretetet, érdeklődést a nevelés iránt.

Az e tárgyról szóló értekezések egy része bizony ez utóbbi tekintetben sok kívánni valót hagy hátra. De a jóakarát és igyekezet méltánylást érdemel.

Többen foglalkoznak azokkal a fontos s szinte égető kérdésekkel, hogy a középiskolák mai keretei megfelelnek-e azoknak a feltételeknek, melyek alapján a sikeres nevelés és oktatáson kívül, a középiskolák elé tűzött célok megvalósíthatók és elérhetők. Vagy talán mi tanárok meg vagyunk teljesen elégedve a középiskolák mai állapotával? Hogy a társadalom, a szülők általában nincsenek elragadtatva tőle, az eléggé ismert és hangoztatott tény. De hisz mi tanárok is érezzük és tudjuk, hogy sok tekintetben javításra szorul a középiskolák tisztas, kissé ódon épülete.

Minthogy a középiskolák átalakítására, javítására irányuló mozgalom nagyrészt a társadalom iniciatívájából indul ki, nincs alkalmasabb terünk az értesítőknél, hol e kérdésekkel foglalkozva, a társadalomra szinte irányítólag hathatunk.

Módszertani kérdést az idén csak néhányan tárgyalnak, ezek is a Dent-féle latin olvasókönyv használatáról s szerzett tapasztalataikról számolnak be.

A művészi nevelés s a testedzés kérdései az 1907/8. évi értesítőben nem igen kerültek szőnyegre.

Tárgyuk szerint a következő csoportokra osztottam az értekezéseket. I. Általános pädagogia; II. Család és iskola; III. Metho-

dikai kérdések; VI. Testi nevelés; V. Művészi nevelés; VI. Neveléstörténet.

A testi nevelés csoportjába vettem azokat az értekezéseket is, melyek az alkoholizmussal s más egészségügyi kérdésekkel foglalkoznak.

I. Általános pædagogia.

1. *Dr. Stuhlmann Patrik*: Újabb lélektani módszerek és törekvések. (Kassai premontrei főgimnázium.)

Igen tartalmas és szépen megírt értekezés. Szerzője érdekesen és tanulságosan ismerteti azokat a törekvéseket és módszereket, melyek ma a lélektan tudományában használatosak. Tanulmánya a következő fejezetekre oszlik: I. A tudományok gyakorlati jelentősége; II. Az alkalmazott lélektan. A lélektan haszna tanúvállomásoknál; III. Lélektani módszerek. Introspectio, mások megfigyelése, kísérlet; IV. Kísérleti kutatása annak a kapcsolatnak, melyben a lelki jelenségek bizonyos fizikai és fiziologiai tényekkel állanak; V. A szemléletre, reagálásra, a felfogó, elsajátító és tanuskodó képességre vonatkozó kísérletek; VI. A műzslést s az állatok egynémely pszichikai tulajdonságát vizsgáló kísérletek. A lélektani kísérletek bírálata; VII. Az ankét-módszer; VIII. Az akarat természetét fűrkésző újabb módszer; IX. A mai pszichologia reformáramlatai.

Ezek a fejezetek mutatják, mennyi mindenre ki kellett a szerzőnek figyelmét terjesztenie s egyúttal arról is tanúságot tesznek, hogy e kérdések irodalmát alaposan ismeri. Én talán csak abban a tekintetben vagyok más véleményen, hogy szerző állítása szerint: «jó pædagogus csak az lehet, aki tájékozott pszichologus.» Mindenesetre igaz, hogy lélektani ismeretek a pædagogus munkáját tudatosabbá tehetik, de túlvérmes reményeket ne tápláljunk s valami csodás eredményeket a pszichológiától ne várjunk. Erre már a külföldi tudósok között figyelmeztet Münsterberg, W. James stb. Különben az egész mű igen értékes s áttekinthető összefoglalása a lélektani módszereknek. Nem száraz, mindvégig élvezetes és élénken megírt tanulmány, mely egész kis könyvnek terjedelmét öltötte. Kik a lélektan iránt érdeklődnek, haszonnal olvashatják.

2. *Dr. Nógrádi László*: Adatok a gyermek érdeklődésének lélektanához. (Szolnoki m. kir. állami főgimnázium.)

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság kilenc kutató kérdést adott fel a szolnoki iskolák 8—18 éves növendékeinek. A kapott feleletek anyagából szerző a gyermeklélek érdeklődésére vonatkozólag igen fontos és érdekes adatokat állapított meg. Mielőtt az adatok összeállítására s a belőlük levonható eredményekre tér át, előbb az

érdeklődés meghatározását adja, s annak fejlődésbeli fokozatait ismer-teti. Szorosan ragaszkodik Nagy László a «Gyermek érdeklődésének lélektana» című munkájához. Ez általános bevezetés után áttér a tantárgyak iránti érdeklődés kutatására. Összeállította az érdeklődés százalékos táblázatát. Itt szembeötlik, hogy a három legkevesbé elme-terhelő tantárgyat, az éneket, tornát, rajzot igen kevesen szeretik, jobban mondva nem szeretik. (Lobsien és Stern külföldi tudósok ellenkező eredményre jutottak.) Egy második táblázat az érdeklődés megokolását tünteti fel. Összesen X. táblázatot készített; ezek fel-tüntetik a foglalkozás iránti érdeklődés, a gyermek esztétikai érdeklő-dése, a társadalmi érdeklődés jelenségeit s okait.

A munka, melyet Nógrádi végzett, fáradságos, s igen gondos megfigyelést követel. De az ilyen pädagogiai kísérleteknek aztán meg is van az eredményök. Ime, Nógrádi a gyermeklélek gondos kutató-sából arra az eredményre jut, hogy nem elég csak magyarul taníta-nunk, hanem a tárgyak megválogatásában, az anyag kiszemelésében, a tanítási eljárás módszerében a magyar gyermek lelkét kell szem előtt tartanunk. Szerző s vele mi is meg vagyunk győződve arról, hogy a gyermeklélek tanulmányozása új levegőt visz oktatásunkba. Nógrádi tanulmánya az új magyar pädagogia épületéhez becses anya-got szolgáltatott, s ezért elismerés és köszönet illeti.

3. *Lovas Imre*: A gyermekvédelem ügye hazánkban. (Temesvári állami főgimnázium.)

Ez tulajdonképen egy beszéd, melyet szerzőnk az 1908 ápr. hó 2. tartott gyermeknapon mondott el a gimnázium ifjúságának. Ismer-tette a gyermekvédelem fontosságát, még pedig teljesen az ifjúság fel-fogásához szóló és érdeklődését lebilincselő előadásban. Fölhasználta az érdeklődés ébrentartására és fokozására a Gyermek-Liga által kiadott plakát-képeket. Annyi szeretettel, közvetlenséggel szólott erről a nemes ügyről, hogy beszédének okvetlenül nagy hatással kellett lennie a fejlődő gyermeki lélekre.

4. *Dr. Fodor Gyula*: Az önfegyelmzésről. (Szünidei olvasmány középiskolai tanulóknak.) (Budapesti VIII. ker., állami főgimná-zium.)

Igen fontos tárgy, melyről szerző értekezik, illetőleg az ifjúság-nak szól. Úgyesen és találóan jelöli meg az utat, melyet követve a középiskolai tanuló önmagát fegyelmmezheti. Tartalmas és magvas szín-vonalon álló munka, szépen megírva. Csak attól tartok, hogy az ifjú-ság néha talán nem érti meg, dacára, hogy élvezetes s nem száraz olvasmány.

5. *Dr. Jászai Rezső*: A tanulók fegyelmzése és önfegyelmze-zése. (Debreceni róm. kath. főgimnázium.)

Jászai ugyanarról a tárgyról ír, miről Fodor. Kiindul a jellemről, aztán beszél a családi és iskolai nevelésről, jellemképzésről s ennek módjairól. Igyekszik kimutatni, hogy az iskolai fegyelmezésből miként fejlődik ki az önfegyelmezés. Nagy jelentősége van itt a szokás hatalmának. Helyesen emelte ezért ki a szerző, hogy arra kell az ifjúnak törekednie, hogy a jó és nemes cselekedetek benne szokásokká váljanak. Hogy ezek melyek, ennek megítélése a tanár elsőrangú kötelességei közé tartozik. Épen így a fegyelmezés munkáját is a tanárnak kell helyes módon és eszközökkel vezetni. Ebből aztán lassanként öntudatlanul fejlődik ki az önfegyelmezés. Kifogásom csak az volna, hogy szerző túlsokat bíz a tanuló önerejére. Hiába mondjuk a tanulónak, ezt meg ezt tedd, s megteheted, csak akarnod kell, mindez nem jár oly sikerrel, mintha a szülők és tanárok hosszú, tudatos, gondos fegyelmezéssel rávezetik a tanulót, hogy megszokja a munkát s az erkölcsös cselekedeteket. Jászai munkájának az értéke főleg az, hogy a szülőknek megmondja, mely úton érhetik el a kellő eredményt gyermekeik nevelésében, hogyan kell őket fegyelmezniök, hogy képesek legyenek az önfegyelmezésre.

6. *Bászel Ernő dr.*: Az olvasás, mint az önművelés legfontosabb eszköze. (Zsolnai állami főreáliskola.)

A műveltség fogalmáról, annak főforrásairól, gyarapításáról szólva, a következő kérdésekre igyekszik szerző megfelelni: 1. Mit olvassunk? 2. Mennyit olvassunk? 3. Hogyan olvassunk?

Az értekezés formáját tekintve, áttekinthetően és jól van megírva. Bászel tanítványainak ajánlja szünidei olvasmányul. Azt gondolom azonban, hogy a gyermeki elme alig érett annyira, hogy haszonnal olvashatná e neki dedikált művecskét.

Hiába mondjuk általánosságban, a tanuló ilyen vagy olyan tartalmu könyveket olvasson, nem tud választani. Meg kell határozottan jelölnünk, mit olvasson, s nem szabad pl. ilyen tanácsokkal szolgálunk: «A tanuló olvassa a kritika tűzpróbáját kiállott általános vélemény szerint értékes verses és prózai műveket a múlt és jelen irodalmából egyaránt.» Hogy milyen irányú művet adjunk a tanuló kezébe, erre egyszerűen azt mondja szerző: a lyra, epika és dráma köréből valókat. Bászel reáliskolai ifjúságnak ír elsősorban; mért nem hívja fel a figyelmet a természettudományi könyvekre, melyek az ifjúságnak valók s melyekből nagy hasznot meríthetne? Azt azonban soha ne tévesszük szem elől, hogy pontosan megjelöljük, mit adjunk a tanuló kezébe, mert különben ha a választást reá bizzuk, ez a fontos művelő eszköz értéktelenné válhatik. Napjainkban meg épen különös jelentősége van annak, hogy a tanulók olvasmányait megszabjuk, mert tudjuk, hogy a ponyvairodalom micsoda

óriási pusztítást visz végbe tanulóifjúságunk erkölcsi felfogásában, sokszor teljesen megsemmisítve az iskola nevelő hatását.

Bászel értekezése inkább felnőtteknek való. Ezek érdekekkel és haszonnal olvashatják, míg szerintem az ifjúság csak a «Hogyan olvassunk» című részből meríthet igazán okulást.

7. *Puhala Sándor*. Emlékezés és feledés. (Lugosi m. kir. állami főgimnázium.)

Tudatunk két érdekes és pæd. szempontból kiválóan fontos jelenségével foglalkozik a szerző. Rövid dolgozat, inkább ismertetése az e tárgyra vonatkozó felfogásoknak, semmint eredeti megfigyelések, tapasztalások közlése.

Az értekezés második felében szól a figyelemről is s ennek az iskolai életben való fontosságáról. Jó lett volna, ha a szerző a feledés és emlékezés okairól többet szót volna.

8. *Károly Ignác*. Jellemképzés. (Ciszterci rend székesfehérvári kath. főgimnáziuma).

Károly a jellemfejlesztés fárasztó munkájában akar biztos útmutatást nyújtani a családok életéből vett képek szemléletével. «Nem a magam véleményét közlöm. Családos emberek itéletéből és magából az életből lestem el mindazon igazságokat, melyeknek alkalmazása biztos hatással van az emberi jellem kialakulására.» Az egész dolgozat erős vallásosságtól van áthatva. Én nem gondolnám, hogy általában az egész tanuló ifjúság jelleme fejleszthető volna oly módon, mint a hogy azt Károly egy családnál tapasztalva leírja. Nem pedig azért, mert a családok nagy része igen távol áll olyan mély vallásosságtól, hogy a gyermekek képesek legyenek minden dolgukat tettüket tudva Jézus nevében végezni. Én nem tartom igaz jellemnek pl. az olyan tanulót, ki azért kel fel reggel, hogy «Jézusom, éretted örömet kelek fel» vagy ha valami illetlenséget akar elkövetni, akkor azt mondja vagy gondolja magában: «Jézusom! éretted tartózkodom ettől.» Vajmi gyenge annak a fiúnak jelleme, kinek minden legkisebb vétségtől való tartózkodásnál Jézusra vagy Istenre van szüksége. Így nemcsak erős jellemet nem nevelünk, hanem még vallásosat sem.

9. *Dr. Wasylkiewicz Viktor*. Bérmafiamnak. (Pædagógiai levélsorozat II. közlemény.) (Erdélyi róm. kath. status brassói főgimnázium).

Nyolc levélben folytatja a múlt évben megkezdett levélsorozatot. A levelek ezuttal a figyelemről, szorgalomról és pontosságról, az engedelmességről, a szerénységről, a hazugságról, a takarékoságról, a mértékletességről szólnak. Ezek is ép úgy, mint a múlt évek nagy szeretettel és szépen vannak megírva.

10. *Neuberger István.* Munkára és kötelességtudásra nevelés. (Nagybányai m. kir. áll. főgimnázium.)

Szerző sok érdekes és új dolgot mondhatott volna e szép tárgyról. Így talán nem lett volna érdektelen rámutatni, miként igyekeznek külföldön a tanulókat a munkára nevelni. Az idei müncheni kiállítás iskolaügyi csoportja pl. feltüntette azokat a módszereket, melyeket a tanítók és tanárok használnak, hogy a munkát a gyermekekkel minden fokon megkedveltessék. Mert a munkára és kötelességre való nevelésben fődolog, hogy a tanulóban az iránt, mivel foglalkoznia kell, kedvet, szeretetet ébresszünk.

Szerző a bevezetésben védelmébe veszi a gimnáziumot, aztán arról szól, hogy a szülői házban miként történjek a nevelés. A tanulmány inkább sokszor hallott dolgok felelevenítése, semmint azon újabb módok ismertetése, melyekkel a gyermeket ma munkára lehet nevelni, de úgy, hogy abba öröme legyen, s *akarjon* is dolgozni.

11. *Mazuch Ede.* Középiszkoláink tanító és nevelő működésének külső akadályai. (Ungvári kir. kath. főgimnázium.)

Mazuch abból indul ki, hogy nálunk sokan támadják a középiskolát, pedig az iskola nem hibás, hanem azok a körülmények, melyek munkájára bénítólag hatnak. Ezekre mutat rá. Elmondja, hogy gimnáziumaink száma viszonyainkhoz mértén túlnagy. Aztán beszél a minősítési törvényről, túlzásfóltságról, a polgári iskolák mai szervezetéről, mely szintén hátrányos középiszkolánkra. Követeli szakiskolák felállítását, hogy a magyar ipar gazdagodhassék. Végül társadalmi felfogásunk és a gimnázium viszonyáról szól. Igen ügyes, tartalmas, s helyes megfigyelésekről tanuskodó munka. Alakját tekintve, folyékonyan és szépen van megírva.

12. *Csép Miklós.* Az érettségi vizsgálat reformjáról. (Makói m. kir. állami főgimnázium.)

E kérdéssel Ausztriában a múlt tanévben igen sokat foglalkoztak, s meg is alkották az új szabályrendeletet az érettségi vizsgálatra vonatkozólag, mely azt hiszem, nemcsak nálunk, hanem a nyugati államok érettségi vizsgarendjére is hatással lesz.

Csép kimutatja, hogy a mai érettségi vizsgálat céljának meg nem felel. Kárhóztatja a természettudományok mellőzését. Sorra veszi a gim. és reáliskola tantárgyait, összehasonlításokat végez s arra az eredményre jut, «hogy a gimnázium mai alakjában, midőn sok tekintetben kínai fallal zárkózik el a modern eszmeáramlatok elől, nem felel meg a modern élet követelményeinek. Jövője csak a reáliskolának lehet». Igen sok találó és okos megjegyzést tesz szerző, habár több helyen nem is mond új dolgot. Értekezése mindenesetre azt a benyomást kelti, hogy Csép e dolgokról sokat és komolyan gondolkodott.

13. *Sándor Vince*. Az egységes jogositású középiskola kérdéséhez tekintettel az általános és nemzeti műveltségre. (Szatmárnémeti kir. kath. főgimnázium.)

Szerző azokkal a szempontokkal foglalkozik, melyek⁷ Lukács György minisztersége alatt tartott értekezleten a nevelés és tanításügyről elhangzottak. Felveti a kérdést, hogy *egységesen jogositó vagy egységes középiskola* szükséges-e nekünk, vagy egyik sem?

Szerinte nálunk az egységes jogositású középiskoláról beszélni felesleges, mert ez többé-kevésbé megvan, csak az egységes középiskola kérdése a megfontolandó. Ezt a kérdést igyekszik is megvilágítani. Szerző munkájából kitűnik, hogy e kérdésre vonatkozó hazai irodalmunkat jól ismeri. Különösen helyesnek tartom, hogy követeli a nemzeti elem kidomborítását a középiskolában. Sok megjegyzése szinte csábít polemiára, pl. hogy a nyolc osztályú középiskolát még egy esztendővel toldjuk meg. Helyszűke miatt azonban jelenleg kénytelen vagyok ettől elállni. Értekezése igen tartalmas és sok megmondásra érdemes dolgot mond.

14. *Högyészi Amand*. A gimnázium célja és tantárgyai. (L. Szt. Benedek-rend komáromi főgimnáziuma.)

Ismerteti a gimnáziumi nevelés célját, aztán sorra veszi az egyes tantárgyakat. Alkalmat az ismertetésre a komáromi gimnázium V-dik osztályának megnyitása szolgáltatott. Igen világosan szól a mai gimn. tantárgyairól s azok céljairól.

15. *Szinger Kórnél*. A középiskola aktuális kérdései. (Szegedi városi főgimnázium.)

Szinger figyelme kiterjed mindama kérdésekre, melyek ma a középiskolát illetőleg aktuálisak. Beszél a gimn. túlszűfoaltságáról, túlterheltségéről, egységes jogositásról, aztán az egyes tantárgyak módszeréről, vizsgarendszerről, érettségi vizsgálatról stb. A befejezésben pedig a jellemképzésről szól. Természetes, hogy 15 oldalon e kérdésekkel alaposan foglalkozni nem lehet. Ezért ez az értekezés inkább csak egy kis elmefuttatás; inkább arra való, hogy a szülőket e kérdésekről tájékoztassa s figyelmüket reá irányítsa.

Dr. Ozorai Frigyes.